

Особливості формування мислительних процесів у дітей з різними формами ферментопатії

Проблема, що досліджується, є дуже актуальною в наш час, має медико-соціальну, медико-генетичну та психолого-педагогічну значимість. Автор акцентує увагу на особливостях формування мислительних процесів у дітей з різними формами ферментопатії. Пояснює причину захворювання і при певних умовах вказує що є базою, яка суттєво розширює можливості психолого-педагогічної корекції і поліпшує якість життя дітей даної категорії.

Ключові слова: ферментопатія, дієтотерапія, мислительні процеси, медико-генетична, медико-соціальна значимість, психолого-педагогічна корекція.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Актуальність досліджуваної проблеми полягає в тому, що збільшилась кількість дітей з генетично-обумовленими порушеннями обміну (фенілкетонурия, галактоземія, гомоцістинурия, фруктоземія, целіакія, тірозимія). Такі діти потребують ранньої діагностики, дотримання дієтотерапії, її коректування та психолого-педагогічної корекції.

Вчителі, вихователі дошкільних установ, психологи, батьки повинні знати особливості мислительних процесів з різними формам ферментопатій і допомогти дитині засвоїти певний об'єм навчальної інформації, допомогти адаптуватися до соціуму, поліпшуючи якість життя дітей такої категорії.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Проблема розвитку мислення була розкрита в працях античних філософів Аристотеля, Демокріта, Парменіда, Сократа, Епікура. Різні аспекти проблеми розвитку логічного мислення знайшли відображення у філософських працях І.Канта, Г.Гегеля, Ф.В.Шелінга, А.В.Іванова, І.Д.Андреева, А.Г.Спіркіна та інших. В їхніх роботах досліджується сутність та специфіка мислення в діалектиці побутової і наукової свідомості, виявляється його структура, описуються функції мислення, аналізуються його операційний склад і характер розвитку.

Інтерес психологів до проблеми розвитку логічного мислення визначений загальною теорією мислення (Б.Г.Ананьєв, А.В.Брушлінський, Л.С.Виготський, П.Я.Гальперін, О.М.Леонтьєв, С.Л.Рубінштейн та ін.) і теорією розвитку дитячого мислення (Д.Б.Боголюбська, Л.В.Занков, З.І.Калмикова, Г.О.Люблінська, Н.А.Менчинська, Н.І.Непомняща, І.С.Якиманська).

Особливості розвитку мислительної діяльності дітей хворих на ферментопатію проаналізовані в працях А.В.Брушлінського, В.В.Давидова, Є.В.Ільєнкова, О.М.Кабанова-Меллер, О.М.Леонтьєва, І.Я.Лернера, М.І.Махмутова та інших.

У зарубіжній психології проблемам розвитку мислення присвячені праці Ж.Піаже, Є.Д.Боне, Р.Пола, Р.Енніса.

Формулювання цілей статті... В даний час виділена велика кількість генетично-обумовлених порушень обміну (фенілкетонурия, галактоземія, гомоцістинурия, фруктоземія, целіакія, тірозимія) і багато клінічних аспектів цих захворювань недостатньо вивчені.

Вклад основного матеріалу... Висока частота захворювань, гетерогенність клінічних проявів, дієтотерапія, що вимагає значних фінансових витрат, визначили медико-соціальну, медико-генетичну, психолого-педагогічну значимість досліджень даної проблеми.

При різноманітних ферментопатіях вроджена відсутність певного ферменту призводить до накопичення в організмі токсичних продуктів, що вражають мозок дитини. У випадках несвоєчасної діагностики, похибок в дотриманні дієти у дітей спостерігаються типові порушення психічного розвитку. Ранні терміни враження лежать в основі формування структури інтелектуального дефекту, від затримки психічного розвитку до глибоких форм розумової відсталості. Інтелектуальна недостатність лежить в основі порушень психічного розвитку, соціальної дезадаптації, погіршення якості життя даної категорії дітей. Тому при адекватній ранній корекції суттєво знижується ризик різноманітних порушень психічного розвитку і розвитку олігофренії.

У сучасній психології існують різні напрямки досліджень становлення логічних структур мислення. В працях Л.С.Виготського, Л.В.Занкова, Н.А.Минчинської, О.М.Леонтьєва, С.Л.Рубінштейна обґрунтовується провідна роль навчання як основного стимулу розвитку [2, с.15-16].

Вміння логічно мислити, як пише професор Н.О.Підгородецька, включає в себе ряд компонентів:

- 1) вміння орієнтуватись на суттєві ознаки об'єктів і явищ;
- 2) вміння підкорюватись законам логіки;
- 3) будувати свої дії у співвідношенні з ними;

4) вміння виконувати логічні операції, усвідомлено їх аргументуючи, вміння будувати гіпотези і виводи наслідки з даних посилань [3, с.26-37].

Р.І.Іванов виділяє наступні вміння, якими повинен володіти учень цієї категорії:

- 1) вміння порівнювати предмети і явища, знаходити в них схожість і відмінність;
- 2) вміння мислено розчленовувати (аналізувати) предмети і явища на складові частини з метою пізнання кожної з них і з'єднувати (синтезувати) мислено розчленовані предмети в єдине ціле, виділяти суттєве і відволікатися (абстрагуватися) від несуттєвих, другорядних властивостей предметів;
- 3) вміння робити правильні умовисновки, узагальнення зі спостережень, фактів, подій, усвідомлено оперувати поняттями;
- 4) вміння розглядати предмети і вища в їх взаємозалежностях, взаємообумовленостях;
- 5) вміння переконливо довести істинність своїх суджень і заперечити хибність умовисновків [4, с.9-11].

Діти з різноманітними формами ферментопатій правильно сприймають окремі ознаки речей, але складні системи зв'язків, які існують між предметами і явищами, що ними не відображаються, сприйняти не можуть, тому що дитина не може утворити асоціативний ланцюжок логічно з'єднаних предметів. Наприклад, розуміє поняття „сир”, „молоко”, а „твердий”, „плавлений сир”, „молочні продукти” – ці поняття не усвідомлює. Робота над встановленням багатозначних зв'язків і відношень між окремими частинами майже повністю випадає.

Недорозвиток абстрактного мислення гальмує розвиток всієї пізнавальної діяльності дитини і впливає на розвиток особистості в цілому.

Низька працездатність і підвищена втомлюваність в поєднанні з низьким рівнем пізнавальної активності призводить до того, що будь-який новий вид діяльності викликає у дитини труднощі, навіть елементарні навички формуються вкрай повільно і для їх закріплення потрібно багаторазове вправлення, нагадування і вказівки. Позитивна стимуляція допомагає дітям зосередитись, швидше ввійти в роботу і завдяки цьому вирішувати задачі, що потребують розумових зусиль. Більшість дітей з ферментопатією відчують труднощі у процесі сприймання. Перш за все це виявляється в тому, що діти не спроможні сприйняти повний об'єм поданого матеріалу.

Значне відставання з найбільшою вірогідністю проявляється у сприйманні і вирішенні інтелектуальних завдань. Труднощі пов'язанні насамперед з тим, що такі діти не володіють в повній мірі операціями, що є необхідними компонентами мислительної діяльності. Потрібно наголосити, що діти з ферментопатією суттєво відрізняються у цьому відношенні від нормально розвинених ровесників.

При виконанні завдання, що має на меті описати зображення будь-якого об'єкта, наприклад, гілочку вишні, вони як правило, обмежуються однобічною характеристикою. Діти, зазвичай, вказують на колір окремих частин і при цьому називають основні кольори. Вказують на форму окремих частин рослини і їх розміщення. Діти з ферментопатією не звертають увагу на мілкі деталі і не можуть сприйняти об'єкт в цілому. Тобто аналіз об'єктів визначається меншою повнотою, недостатньою осмисленістю, предметністю.

Характерною особливістю дитячого віку є, з одного боку, незрілість, а з другого – більша, ніж у дорослих тенденція і обумовлена нею здібність до компенсації дефекту. Відповідно до даної групи дітей стабілізація процесу захворювання можлива тільки при умові дієтотерапії, дотримання якої знижує вірогідність грубих порушень когнітивного розвитку і суттєво розширює можливості психолого-педагогічної корекції, тому важливе значення має дослідження особливостей розвитку мислительних процесів даної групи дітей.

У наш час існують дослідження порушень психічного розвитку дітей з вродженими ферментопатіями, що входять у загальні уявлення про порушення формування вищих психічних функцій дітей з відхиленнями в розвитку. Дослідження, спрямовані на вивчення когнітивних функцій у дітей з різними формами ферментопатії, не є багаточисельними. Потребують спеціального вивчення особливості формування мислительних процесів. Необхідно вивчити і проаналізувати закономірності формування мислительних процесів у залежності від клінічної картини захворювання і коректування дієтотерапії.

Проведення психодіагностичного дослідження, опис особливостей формування мислительних процесів суттєво розширює можливості створення адекватних критеріїв діагностики, корекційно-реабілітаційних проблем навчання і виховання, профілактики шкільної неуспішності, соціальної дезадаптації, підвищення якості життя дітей з різними формами ферментопатії.

Було обстежено 77 дітей з різними вродженими формами ферментопатії в динаміці. Досліджені особливості формування мислительних процесів у дітей віком від 2 до 12 років. Діти були розділені на дві групи. Перша група – діти з постійним контролем дієтотерапії, друга – діти без дієтотерапії.

Методи дослідження: психодіагностичний з використання тестів:

- Мюнхенська функціональна діагностика розвитку 2 – 3-х років життя;
- методика „класифікація”;
- методика „прості аналогії”;

- методика протилежностей.

Процедура проведення дослідження, обробка і опис даних стандартні.

Перший етап дослідження полягав в оцінці рівня розвитку мислительних процесів дітей даної категорії. Аналіз отриманих даних показав, що вираженість порушень формування мислительних процесів у різних клінічних групах хворих була різною, в залежності від термінів постановки діагнозу і коректування, дотримання дієтотерапії. Були виявлені як загальні, так і специфічні порушення формування мислительних процесів у даної категорії дітей. Діти з постійним контролем дієтотерапії і своєчасно встановленим клінічним діагнозом в меншій мірі відзначались порушеннями швидкісних і змістовних характеристик мислення, ніж діти без дієтотерапії.

Провідна роль у формуванні мислительних процесів належить недорозвитку пізнавальних здібностей. Слабкість абстрактного мислення виявляється в недостатніх здібностях до узагальнення, розуміння причинно-наслідкових зв'язків, ситуаційного типу мислення. Перші прояви порушень формування мислительних процесів помітні вже у віці 2 – 3-х років. Діти відрізняються малою допитливістю, відсутністю творчості в грі, невизначеністю своєї ролі в грі, погано засвоюють правила гри. Виявляється затримка розвитку мови, особливо фразової. Тривалий час зберігаються короткі фрази, аграматизми, діти погано використовують жести. В дошкільному віці спостерігається відсутність розуміння сутності речей та явищ (немає питання „чому?“).

У дітей важко формуються кількісні, просторові і часові відносні поняття „менше”, „більше”, „завтра”, „вчора”. Поряд з хорошою механічною пам'яттю, логічна пам'ять різко знижена. Дітям властива конкретність і шаблонність мислення, невміння виділити суттєві ознаки.

Наступним етапом дослідження було вивчення особливостей формування мислительних процесів, що розглядаються в якості „передумов інтелекту”. В ситуації навчаючого експерименту помітний інтелектуальний потенціал: діти сприймають інтелектуальну допомогу, можуть перенести засвоєний зразок в нові умови, що визначають важливі для процесу навчання якості учня – здатність до продуктивного засвоєння знань, умінь, чужого досвіду. Визначений потенціал є базою і суттєво розширює можливості психолого-педагогічної корекції, поліпшує якість життя дітей даної категорії.

Висновки... Формування мислительних процесів у дітей з різними формами ферментопатії має свої особливості в залежності від наступного:

- терміну постановки діагнозу;
- клінічного протікання хвороби;
- коректування дієтотерапії;
- можливостей психолого-педагогічної корекції.

Види мислення в таких дітей розвиваються нерівномірно. Найбільш значно виражене відставання в словесно-логічному мисленні, ближче до рівня нормального розвитку знаходить наочно-дійове мислення. Типовими для даної категорії дітей є порушення динамічних сторін мислительних процесів. Домінуючими порушеннями мислення є виснаження рівня розумової працездатності, зниження рівня узагальнення. В залежності від важкості клінічних характеристик особливості формування процесів мислення проявляються в тривалій несформованості операційного компоненту: операцій аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння, абстрагування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Барашнев Ю. И. Наследственные болезни обмена веществ у детей / Ю. И. Барашнев, Ю. Е. Вельтанцев. – Ленинград : Медицина, 1978. – С. 35–40.
2. Блинова Л. Н. Диагностика и коррекция в образовании детей с задержкой психического развития / Л. Н. Блинова. – М., 2003. – С. 15–16.
3. Галіна І. В. Спосіб розвитку когнітивних функцій у дітей з органічним ураженням нервової системи / І. В. Галіна. – К., 2003. – С. 26–37.
4. Стребелева Е. А. Формирование мышления у детей с отклонениями в развитии / Е. А. Стребелева. – М. : Владос, 2004. – С. 9–11.
5. Мартинюк В. Ю. Основи медико-соціальної реабілітації дітей з органічними ураженнями нервової системи / В. Ю. Мартинюк, С. М. Зінченко. – К. : Інтермед, 2005. – С. 359–364.

Аннотація

Н.М.Зоткіна

Особенности формирования мыслительных процессов у детей с разными формами ферментопатий

Исследуемая проблема сегодня очень актуальна, имеет медико-социальную, медико-генетическую и психолого-педагогическую значимость. Автор раскрывает особенности формирования мыслительных процессов у детей с различными формами ферментопатий. Объясняет причину заболевания и при определенных условиях показывает, что является базой, которая существенно расширяет возможности психолого-педагогической коррекции и улучшает качество жизни детей данной категории.

Ключевые слова: ферментопатия, диетотерапия, мыслительные процессы, медико-генетическая, медико-социальная значимость, психолого-педагогическая коррекция.

Summary
N.M.Zotkina

Peculiarities of Formation of the Processes of Thinking of Children with Different Forms of Enzymopathies

The problem observed is of current importance nowadays and acquires great medico-social and psycho-pedagogical significance. The author accents attention on peculiarities of forming thinking processes of children with different enzymopathies, explains causes of disease. According to the educational experiment it reveals intellectual potential as a basis which fundamentally widens possibilities of psycho-pedagogical correction and improves quality of children's life.

Key-words: *enzymopathy, diet therapy, thinking processes, medical-genetic, medical-social importance, psychological-pedagogical correction.*

Дата надходження статті:

„29” грудня 2008 р.

УДК 37.064.1

Н.В.КАЗАКОВА,
кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Хмельницький)

Удосконалення взаємодії вчителя початкових класів і батьків шляхом використання інтерактивних форм роботи

На основі аналізу науково-педагогічної літератури в статті розглядається актуальна проблема взаємодії вчителя початкових класів і батьків. Одним із шляхів удосконалення цієї взаємодії визначено використання інтерактивних форм роботи з батьками молодших школярів. Розкрито сутність взаємодії вчителя початкових класів і батьків. Визначено педагогічні умови використання інтерактивних форм роботи з батьками.

Ключові поняття: *взаємодія вчителя початкових класів і батьків; інтерактивні форми роботи; педагогічні умови використання інтерактивних форм роботи з батьками.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... Соціально-економічні зміни, які відбуваються у житті нашої країни, потребують термінового перегляду звичних поглядів, установок не лише в області виховання підростаючого покоління, а й у взаємовідносинах усіх ланок системи соціального розвитку особистості. Насамперед, це стосується взаємодії школи і сім'ї, оскільки у сучасних умовах розходження між сім'єю і школою посилюється. У сім'ї йде переорієнтація на інші цінності, діти включаються у ринкові відносини, і нові ідеологічні установки часто призводять до конфліктів у стосунках батьків і дітей. Школа ж продовжує захищати ідеали добра і безкорисливості, чесності і милосердя. Її мета і зміст завжди будувалися на вічних духовних істинах, якими живе людство. Ця обставина ще більше підкреслює необхідність перегляду існуючих стосунків батьків і учителів початкових класів.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Проблема взаємодії учителя початкових класів і батьків до 80-х років лишалася мало дослідженою вітчизняними та зарубіжними науковцями, а в останні роки визначилася як одна з найбільш актуальних, особливо в ході реформування початкової школи: новий зміст програм орієнтується на діалогічну взаємодію всіх учасників навчально-виховного, але відсутнє наукове обґрунтування напрямків організації взаємодії. Це зумовлює потребу у виявленні, науковій розробці та апробації ефективних способів організації взаємодії вчителя початкових класів й батьків у навчально-виховному процесі. Розв'язання цієї проблеми започатковано дослідниками країн СНД (Ш.Амонашвілі, В.Виноградов, В.Чередов, Г.Цукерман) та вітчизняними науковцями (Т.Башинська, О.Кіліченко, В.Міляева, О.Савченко, В.Тименко).

Аналіз психолого-педагогічної літератури переконує, що досліджуються окремі способи чи прийоми взаємодії вчителя й батьків, проте недостатньо розкриваються теоретичні основи взаємодії учителя початкових класів і батьків молодших школярів, що підсилює її актуальність.

Формулювання цілей статті... Метою статті є висвітлення сутності взаємодії учителя і батьків молодших школярів та визначення педагогічних умов використання інтерактивних форм роботи учителя з батьками.

Виклад основного матеріалу... Традиційний підхід до виховання підростаючих поколінь через систему взаємовідносин, спільних зусиль школи і сім'ї та педагогічного керівництва сімейним вихованням є надзвичайно малоефективним. Причинами такого стану є: зникнення або надзвичайно мала увага у відносинах між сім'єю і школою до особистості учня; недостатнє вивчення сім'ї як фактора формування особистості, психолого-педагогічних умов родинного виховання, її виховного потенціалу; недоліки у професійно-педагогічній організації стосунків учителів і батьків, а саме: слабка теоретична і